

به نام آن که جان را فکرت آموخت

سرشناسه: حاجی‌وند، مهدی، ۱۳۵۸ - / عنوان و نام پدیدآور: دانش‌نامه خصوصی‌سازی و سهام عدالت / مهدی حاجی‌وند. / مشخصات نشر: تهران: انتشارات دنیای اقتصاد، ۱۳۹۷. / مشخصات ظاهری: ۲۳۲ ص: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م. / شابک: ۳-۱۴-۴۹۷-۰۰-۶۰۰-۹۷۸ / وضعیت فهرست‌نویسی: فیفا / موضوع: خصوصی‌سازی -- ایران / موضوع: Privatization -- Iran / موضوع: سازمان خصوصی سازی. طرح توزیع سهام عدالت / موضوع: ایران . قانون اساسی (جمهوری اسلامی). اصل ۴۴ / موضوع: ایران -- سیاست اقتصادی -- ۱۳۸۵ - / موضوع: - 2006 -- Iran -- Economic policy / رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ح۲ ۹الف / KMH479 / رده بندی دیویی: ۳۴۶/۵۵۰۷ / شماره کتابشناسی ملی: ۵۲۹۱۵۵۰

اقتصاد

دانش نامه خصوصی سازی و سهام عدالت

مهدی حاجی وند

دانش‌نامه خصوصی‌سازی و سهام عدالت / ناشر: انتشارات دنیای اقتصاد / مولف: مهدی حاجی‌وند / مدیر هنری: حسن کریم‌زاده / صفحه‌آرا: مریم فتاحی / مدیر تولید: انوشه صادقی آزاد / نوبت چاپ: اول-۱۳۹۷ / شمارگان: ۳۰۰ نسخه / شابک: ۳-۰۱۴-۰۴۹۷-۶۰۰-۹۷۸ / چاپ: پردیس / تمام حقوق این اثر محفوظ و متعلق به نشر دنیای اقتصاد است / نشانی انتشارات: تهران، خیابان مطهری، بین سنایی و میرزای شیرازی، شماره ۳۷۰، طبقه سوم / تلفن: ۸۷۷۶۲۱۳۶ / نشانی فروشگاه: تهران، خیابان قائم‌مقام فراهانی، ضلع شمال غربی میدان شعاع، شماره ۱۰۸ / تلفن: ۸۷۷۶۲۷۴۷ / پست الکترونیک: book@den.ir / پایگاه اینترنتی: book.den.ir

پیشگفتار

پشت هر موفقیت یک شبه‌ای که همه به آن توجه دارند، هزاران روز سخت هست که دیگران آنها را نمی‌بینند.

با گذشت بیش از ۱۶ سال از تاسیس سازمان خصوصی سازی و نیز گذر بیش از یک دهه از ابلاغ اصل ۴۴ قانون اساسی در کشور به نظر می‌رسد شمار زیادی از مردم جامعه به ویژه تصمیم‌گیران اقتصادی با برخی مفاهیم مرتبط با سیاست خصوصی سازی و طرح توزیع سهام عدالت غریب و ناآشنا هستند. البته این موضوع وقتی پررنگ‌تر می‌شود که با وجود تدابیری همچون تصویب‌نامه سازمان‌دهی فعالیت‌های فرهنگی-تبلیغاتی برای اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و نیز نظام‌نامه فعالیت‌های فرهنگی-تبلیغاتی برای بسترسازی، بهبود و شفافیت امر واگذاری که بر فرهنگ‌سازی و اطلاع‌رسانی در خصوص واگذاری‌های دولت تاکید دارند باز هم خصوصی‌سازی، واگذاری‌های دولت و سهام عدالت واژگان و مفاهیم ناآشنایی برای مردم، خبرنگاران و برخی تصمیم‌گیران اقتصادی کشور است.

بر این اساس تلاش شده در این کتاب مهم‌ترین واژگان و موضوعات مورد اشاره در خصوص اجرای اصل ۴۴، خصوصی‌سازی و طرح توزیع سهام عدالت پیشکش مخاطبان گرانقدر شود تا به

نوبه خود سهمی در فرهنگ‌سازی و اطلاع‌رسانی در خصوص اجرای سیاست خصوصی‌سازی و سهام عدالت داشته باشیم. در این راستا مجموعه قوانین و مقررات اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی و نیز مجموعه قوانین، مقررات و مصوبات مرتبط با طرح توزیع سهام عدالت مبنای انتخاب واژگان این کتاب قرار گرفته است تا در پی آن افرادی که این مجموعه قوانین را مورد بررسی قرار می‌دهند و یا اینکه خبر، گزارش، تحلیل و... را در این زمینه مورد مطالعه قرار می‌دهند، در صورتی که با واژگان ناآشنایی در این خصوص مواجه شدند، از کتاب حاضر به‌عنوان مرجعی برای یافتن توضیحاتی مختصر و مفید استفاده کنند. همچنین در این کتاب برای موضوعات و مفاهیم مشترک میان بازار سرمایه و قوانین و مقررات مرتبط با خصوصی‌سازی و سهام عدالت توضیحاتی آورده شود. به‌علاوه اینکه در جریان امور واگذاری سهام دولت و طرح توزیع سهام عدالت سازمان‌هایی چون برنامه و بودجه، امور مالیاتی، تامین اجتماعی، بهزیستی، اداره ثبت شرکت‌ها و... حضور دارند و بنابر قانون برای آنها تکالیفی تعریف شده است؛ بنابراین در این کتاب تلاش شده به صورت مختصر در خصوص این سازمان‌ها و رسالت‌های آنها در راستای اجرای خصوصی‌سازی و سهام عدالت توضیحاتی آورده شود. همچنین فرصت را غنیمت شمرده از راهنمایی‌ها و زحمات کلیه عزیزانی که در زمینه نگارش و چاپ این اثر یاری‌رسان بودند کمال تشکر و قدردانی را می‌نمایم. باشد که نگارش و نشر این کتاب قدمی هر چند کوچک اما مفید و موثر در راستای فرهنگ‌سازی و اطلاع‌رسانی اجرای سیاست خصوصی‌سازی و طرح توزیع سهام عدالت در کشور باشد.

مهدی حاجی‌وند؛ پاییز ۱۳۹۶

آگهی عرضه سهام بنگاه‌های دولتی

اطلاعاتی مربوط به عرضه سهام بنگاه‌های دولتی شامل نام بنگاه مورد واگذاری، درصد سهام یا دارایی مورد واگذاری، روش واگذاری، ارزش پایه معامله، میزان بخش نقدی و اقساطی معامله و زمان برگزاری مزایده است که توسط سازمان خصوصی‌سازی منتشر می‌شود.

۷
«ا، آ»

بر اساس قانون، آگهی عرضه دستکم باید در دو روزنامه کثیرالانتشار و در صورت لزوم از طریق سایر رسانه‌های گروهی برای اطلاع عموم منتشر شود.

بنابراین انتشار آگهی دستکم در دو نوبت و با فاصله حداکثر ۱۰ روز و با ذکر روش واگذاری انجام می‌پذیرد. عرضه سهام نیز دستکم بیست روز پس از انتشار اولین آگهی در روزنامه مجاز خواهد بود. البته هیئت واگذاری مجاز است در مواردی خاص و بنا به پیشنهاد سازمان خصوصی‌سازی، فاصله زمانی عرضه سهام از تاریخ انتشار اولین آگهی را کمتر از بیست روز تعیین کند.

همچنین واگذاری تدریجی سهام شرکت‌ها توسط سازمان خصوصی‌سازی از طریق سازمان بورس و اوراق بهادار، در صورتی که حداکثر پانزده درصد کل سهام آنها را شامل شود، بدون تشریفات درج آگهی مجاز است.

گفتنی است در مواردی که واگذاری سهام از طریق بورس اوراق بهادار صورت می‌گیرد نیز درج اطلاعات زیر در آگهی ضروری است: نام و موضوع فعالیت شرکت/ تعداد سهام قابل واگذاری و درصد آن نسبت به کل سهام شرکت/ اعلام ترکیب سهامداران عمده/ تعیین محل دریافت فرم‌ها و اطلاعات مربوط/ اعلام تاریخ شروع عرضه سهام در بورس اوراق بهادار/ اعلام قیمت پایه سهام قابل واگذاری/ اعلام آمادگی برای بازدید واحد مورد واگذاری توسط متقاضیان خرید/ اعلام میزان پیش دریافت نقدی، زمان‌بندی و شرایط اقساط و تضمین‌های لازم برای وصول مطالبات در مواردی که واگذاری سهام با رعایت مفاد آیین‌نامه مربوط به صورت نقد و اقساط صورت می‌گیرد/ اعلام مشوق‌های مالی و غیرمالی برای خریداران و چگونگی اخذ تعهدات و اعطای تخفیفات به خریداران/ اعلام تعداد و شرایط واگذاری سهام ترجیحی به مدیران و کارکنان همان بنگاه و سایر مدیران متخصص و با تجربه/ اعلام مبلغ سپرده شرکت در مزایده از طریق بورس حسب ضوابط بورس اوراق بهادار.

در خصوص واگذاری سهام از طریق مزایده نیز درج موارد زیر در آگهی ضروری است:

اعلام مهلت و چگونگی تسلیم پیشنهادها/ اعلام مبلغ سپرده شرکت در مزایده به میزان ۳ درصد قیمت پایه/ اعلام تاریخ جلسه گشایش پاکت‌های واصل شده پیشنهادی/ اعلام اولویت بخش تعاون در شرایط یکسان.

همچنین بر اساس ماده ۲۳ اصل ۴۴ قانون اساسی، سازمان خصوصی‌سازی مکلف است پس از انجام هر معامله، در مورد واگذاری سهام مدیریتی و کنترل‌ی بنگاه‌ها، بلافاصله با انتشار اطلاعیه‌ای در روزنامه کثیرالانتشار موارد زیر را اعلام کند:

نام بنگاه و خلاصه اطلاعات مالی و مدیریتی آن / خلاصه‌ای از معامله

انجام شده شامل میزان سهام واگذار شده / نام مشاور یا مشاورانی که در فرایند معامله به سازمان خصوصی سازی خدمات مشاوره‌ای داده‌اند / نام و نشانی خریدار / نام شرکت تامین سرمایه که پذیره نویسی سهام را متعهد شده است / نام کارشناس رسمی دادگستری یا موسسات خدمات مالی که قیمت گذاری بنگاه را انجام داده‌اند.

آیین نامه

به مقرراتی گفته می‌شود که مقامات صلاحیت دار وضع کرده و در معرض اجرا می‌گذارند، خواه هدف آن تسهیل اجرا و تشریح قانونی از قوانین موضوعه باشد، خواه در مواردی باشد که اساساً قانونی وضع نشده است. همچنین به آن، نظام نامه هم گفته‌اند.

گفتنی است آیین نامه در جایی که با قانون مخالف یا مغایر است، قانون ارجحیت دارد. تفاوت اساسی قانون و آیین نامه در مراجع تصویب کننده آنها است؛ به طوری که قانون از مجاری مجالس تنفیح و تصویب می‌شود، ولی آیین نامه توسط سازمان‌های دولتی مصوب می‌گردد؛ ضمن اینکه ابطال آیین نامه‌های مغایر با قانون با دیوان عدالت اداری است.

گفتنی است به موجب اصل ۱۳۸ مقامات اجرایی از جمله هیئت وزیران، وزیر، استاندار و فرماندار می‌توانند در حدود اختیاراتشان اقدام به وضع آیین نامه کنند.

آیین نامه افزایش ثروت خانوارهای ایرانی

این آیین نامه که در پنجم مرداد سال ۱۳۸۴ به تصویب رسیده است آغازگر حرکتی بود که بعدها با نام طرح توزیع سهام عدالت شناخته و جمعیتی بیش از ۴۹ میلیون نفر از دهک‌های مختلف جامعه را شامل شده است. این اقدام در راستای توسعه و گسترش مالکیت عمومی و به

منظور تامین عدالت اجتماعی و فقرزدایی و نیز توزیع متعادل ثروت و درآمد در کشور، افزایش ثروت و ایجاد درآمد دائمی برای خانوارهای نیازمند با حفظ و تکریم شخصیت انسانی آنان، گسترش بازار سرمایه و ارتقای فرهنگ سهامداری، متکی به خود نمودن خانوارهای نیازمند و گسترش بخش تعاون در اقتصاد عملی و اجرایی شده است.

گفتنی است مطابق این آیین‌نامه که پایه‌گذار طرح توزیع سهام عدالت بوده است بخشی از سهام شرکت‌های دولتی به صورت اقساط به دهک‌های مختلف جامعه به این شرط داده شده که از محل سود سالانه آنها این اقساط تسویه شود.

همچنین پس از یک دوره ۱۰ ساله از آغاز طرح و توزیع سهام عدالت و مشخص شدن صورت حساب دارندگان سهام عدالت، مضمولان مالک آن بخش از سهام می‌شوند که اقساط آن پرداخت شده و سود سالانه این سهام را نیز به صورت نقدی دریافت می‌کنند.

ابزارهای مالی

فرهنگ اصطلاحات تخصصی مالی، واژه instrument را به عنوان ابزار مالی شناخته و آن را به عنوان یک سند رسمی و قانونی مانند سهام و اوراق قرضه و یا سایر ابزارهای مالی تعریف می‌کند.

این ابزارها وسایلی برای نقل و انتقال وجوه از سهامدارانی که مازاد سرمایه دارند و مایل به سرمایه‌گذاری هستند، به کسانی است که به این وجوه برای سرمایه‌گذاری در دارایی‌های حقیقی نیاز دارند. امروزه انواع بسیار متنوعی از ابزارهای مالی در بازارهای پول و سرمایه دنیا در چهار قالب زیر مورد استفاده قرار می‌گیرند:

۱- ابزارهای سرمایه‌ای (مالکیتی)

۲- ابزارهای استقرایی (بدهی)

۳- ابزارهای مشتقه

۴- ابزارهای ترکیبی

ابلاغیه اصل ۴۴ قانون اساسی

ابلاغیه‌ای است که توسط رهبری در سال ۱۳۸۴ تحت عنوان سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی به سران سه قوه و رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ شده است.

ابلاغ این سیاست‌های استراتژیک و بسیار مهم بر اساس بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی که تعیین سیاست‌های کلی نظام را پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام، در حیطه اختیارات و وظایف رهبر انقلاب قرار داده، صورت گرفته است.

اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران

این اتاق به منظور ایجاد هماهنگی و همکاری بین بازرگانان و صاحبان صنایع و معادن فعالیت می‌کند. در جلسات این اتاق نمایندگان دولت و بخش خصوصی شرکت می‌کنند و همکاری با سازمان‌های دولتی و سازمان‌های وابسته به دولت یا تحت نظارت آن و شهرداری‌ها از جمله ارائه مشاوره در زمان تهیه لوایح و مقرراتی که با امور بازرگانی و صنایع و معادن ارتباط دارد، از وظایف این نهاد به شمار می‌رود. اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران بر اساس قانون، مدیریت دبیرخانه شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی را عهده‌دار است. این اتاق ۶۰ نماینده دارد که ۴۰ نماینده آن از بخش خصوصی و ۲۰ نماینده آن از طرف دولت انتخاب می‌شوند. همچنین علاوه بر تکالیفی که برای این اتاق در شورای گفتگو در راستای اجرای سیاست خصوصی‌سازی در نظر گرفته شده است، رئیس این اتاق در هیئت واگذاری و نیز هیئت داوری عضویت دارد.

اتاق تعاون

اتاق تعاون ایران در ۲۱ فروردین سال ۱۳۷۳ پا به عرصه حیات اقتصادی کشور گذاشت. این اتاق به‌عنوان عالی‌ترین نهاد مردمی

بخش تعاونی کشور در راستای توسعه همه جانبه و کیفی فعالیت‌های بخش تعاونی در حوزه‌های مختلف به‌ویژه کمک به تحقق سهم ۲۵ درصدی از اقتصاد ملی کشور فعالیت می‌کند. همچنین اتاق تعاون برای حضور موثر در فرایند تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌های کلان اقتصادی کشور و پیگیری مطالبات قانونی بخش تعاونی و تثبیت جایگاه این نهاد مردمی به موجب قوانین جاری کشور، عضو شوراها و مجامع عالی از جمله هیئت واگذاری می‌باشد.

اجاره به شرط تملیک

اجاره به شرط تملیک عقدی است که در آن شرط شود مستاجر در پایان مدت اجاره در صورت عمل به شرایط مندرج در قرارداد عین مستاجر را مالک شود. اجاره به شرط تملیک یکی از روش‌های خصوصی‌سازی و واگذاری سهام شرکت‌های دولتی در دنیا است که در قوانین ما نیز در این زمینه مواردی گنجانده شده است. بر این اساس در صورت حصول یک یا چند شرط از شرایط زیر، بنا به پیشنهاد سازمان خصوصی‌سازی و در چارچوب قرارداد پیشنهادی این سازمان، هیئت واگذاری مجوز اجاره به شرط تملیک را اعطا می‌کند:

- الف - بنگاه یک شرکت مشاور و دانش پایه با دارایی‌های فیزیکی و مالی محدود بوده و ارزش آن عمدتاً دارایی‌های غیرفیزیکی باشد.
 - ب - ارزش خالص دارایی‌های بنگاه منفی باشد.
 - ج - پس از دو نوبت آگهی و برگزاری مزایده در بورس یا خارج از بورس، خریداری وجود نداشته باشد.
 - د - به استناد گزارش توجیهی، روش اجاره به شرط تملیک در مقایسه با سایر روش‌ها دارای اولویت باشد.
- گفتنی است از زمان اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی در کشور تاکنون هیچ‌یک از واگذاری‌های دولت به این صورت انجام نشده است.

اجاره شرکت‌های قابل واگذاری

روش اجاره شرکت‌های دولتی قابل واگذاری یکی از شیوه‌های خصوصی‌سازی است که در مواردی که دولت‌ها نمی‌توانند خصوصی‌سازی را از طریق انتقال مالکیت سهام انجام دهند و تنها قصد اداره شرکت را دارند، بکار می‌رود. در این روش بخش خصوصی می‌پذیرد که دارایی‌های مالکیت دولت را مورد بهره‌برداری قرار داده و در ازای آن اجاره بهایی را بپردازد. این روش می‌تواند منجر به بهبود کارایی و استفاده بهینه از دارایی‌های دولتی شود. از زمان اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی در کشور تاکنون هیچ‌یک از واگذاری‌های دولت به این صورت انجام نشده است.

اختیار معامله

اختیار معامله (option) قراردادی است که به خریداران حق خرید یا فروش دارایی پایه یا ابزار مالی با یک قیمت معین و در یک تاریخ خاص را می‌دهد ولی خریدار در اجرای آن تعهد ندارد؛ در مقابل فروشنده نزد کارگزاری برای انجام کامل معامله (خرید یا فروش) اگر خریدار خواهان اعمال باشد تعهد می‌دهد.

اخلال در رقابت

عبارت است از مواردی که موجب انحصار، احتکار، افساد در اقتصاد، اضرار به عموم، منتهی شدن به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص، کاهش مهارت و ابتکار در جامعه و یا سلطه اقتصادی بیگانه بر کشور شود.

در جریان امر واگذاری‌ها در کشور اختلال در رقابت از جمله مواردی است که مورد توجه قانون‌گذار قرار گرفته و در این راستا وظایف و اختیاراتی را برای شورای رقابت در نظر گرفته است.

اختلاف در واگذاری‌های دولت

هر گونه اعتراض و عدم موافقت طرفین قرارداد در هر یک از تصمیمات واگذاری سهام دولتی از جمله انعقاد قرارداد واگذاری، تفسیر قرارداد یادشده و نیز اجرای قرارداد یادشده را شامل می‌شود.

ادغام شرکت‌های دولتی

ادغام در لغت به معنای در هم فشردن و فرو بردن دو چیز در یکدیگر می‌باشد. از این‌رو ادغام شرکت‌ها نیز در اصطلاح حقوقی به معنای پیوستن دو یا چند شرکت به هم و تشکیل یک شرکت جدید است. این پیوستن می‌تواند از طریق یکی شدن چند شرکت، یا پیوستن آنها به یک شرکت بزرگ‌تر باشد. ادغام شرکت‌ها می‌تواند به دو طریق صورت گیرد: تاسیس شرکت جدید/ پیوستن به شرکت دیگر. گفتنی است ادغام یکی از روش‌های خصوصی‌سازی و واگذاری شرکت‌های دولتی است که بر اساس آن چند شرکت ضمن محو شخصیت حقوقی خود، شخصیت حقوقی واحد و جدیدی تشکیل دهند یا در شخصیت حقوقی دیگری جذب شوند. از این‌رو در راستای اجرای سیاست خصوصی‌سازی دولت می‌تواند چند شرکت قابل واگذاری دولتی را در هم ادغام و سپس به وزارت امور اقتصادی و دارایی اجازه دهد نسبت به واگذاری آن اقدام کند. البته ادغام شرکت‌ها یا بنگاه‌ها در موارد زیر ممنوع است:

هرگاه در نتیجه ادغام، قیمت کالا یا خدمت به‌طور نامتعارفی افزایش یابد؛ ادغام موجب ایجاد تمرکز شدید در بازار شود و یا اینکه ادغام منجر به ایجاد بنگاه یا شرکت کنترل‌کننده در بازار گردد.

ارزش جاری خالص دارایی شرکت

ارزش جاری خالص دارایی‌های شرکت برابر است با ارزش جاری کلیه دارایی‌ها پس از کسر کلیه بدهی‌های شرکت.

در شرکت‌هایی که طبق استانداردهای حسابداری لازم است صورت‌های مالی تلفیقی تهیه شود، ارزش جاری خالص دارایی‌ها طبق ترازنامه تلفیقی پایان آخرین سال قبل از سال قیمت‌گذاری تعیین می‌شود.

ارزش جایگزینی

از محاسبه کل منابع صرف شده برای راه‌اندازی یک شرکت و تقسیم مجموع این منابع بر تعداد سهام، ارزش هر سهم شرکت به دست می‌آید که معادل ارزش جایگزینی (Replacement Value) است. به عبارت دیگر ارزش هر برگه سهم یک شرکت است، در صورتی که فرض کنیم در همین تاریخ، قصد راه‌اندازی همین شرکت را با همین وضعیت داریم.

حال شروع به محاسبه منابع لازم و صرف هزینه‌های مورد نیاز برای راه‌اندازی مجدد شرکت می‌نماییم. پس از محاسبه کل منابع صرف شده برای راه‌اندازی شرکت فرضی جدید، مجموع این منابع را بر تعداد سهام تقسیم کرده و ارزش هر سهم شرکت را که معادل ارزش جایگزینی است به دست می‌آوریم.

ارزش خالص دارایی شرکت

ارزش خالص دارایی یک شرکت حاصل تفاضل دارایی‌ها، از میزان کل بدهی‌های آن می‌باشد. به عبارت روشن‌تر، ارزش خالص دارایی در یک شرکت از طریق کسر بدهی از ارزش روز کل پورتنفوی آن شرکت به دست می‌آید. برای محاسبه ارزش خالص دارایی روش‌های مختلفی وجود دارد، اما نکته مهم این است که می‌توان در پایان معاملات هر روز، ارزش خالص دارایی‌های شرکت‌های سرمایه‌گذاری را محاسبه کرد.